

PETER HØEG

Susanin efekt

SUSANIN EFEKT

PETER HØEG

Susanin efekt

Argo

Oversættelsen er støttet af Statens Kunstråds Litteraturudvalg.
Překlad této knihy finančně podpořila Dánská umělecká rada,
jmenovitě Výbor pro literaturu.

DANISH ARTS FOUNDATION

Přeložil Robert Novotný

Czech edition © ARGO 2018

Copyright © Peter Høeg og Rosinante/ROSINANTE&CO, København 2014

Translation © Robert Novotný, 2018

Cover art © Miro Švolík, 2018

ISBN 978-80-257-2412-5 (váz.)

ISBN 978-80-257-2647-1 (e-kniha)

PRVNÍ ČÁST

1

Kdo by se zajímal o byt za zásluhy od Carlsbergu ve Valby, 850 metrů čtverečních, celý podsklepený a s parkem, zdarma a nadosmrti, ten udělá dobře, když si pro začátek obstará Nobelovu cenu za fyziku. To Andrea Finková udělala v raném věku, a proto mohla kdysi v šedesátých letech dům převzít po Nielsi Bohrovi a bydlet tam padesát let.

Teď se z něj chystá odejít. Umírá.

Většina lidí se smrti blíží s nevolí, já osobně u toho budu křičet a šermovat rukama. Andrea Finková jí jde vstříc tak, jako se operní diva připravuje na rozlučkový koncert.

Bude to dobročinné představení, ona všechno rozdala. Sál, do něhož vstupují, je až na její nemocniční postel úplně holý. Jen na stěnách zbyla krémově zbarvená pole tam, kde visely obrazy.

Ani židle tu nezůstala. Jdu k posteli a opírám se o berli.

Zorné pole má zúžené, vidí mě, až když jsem těsně u ní.

„Susan. Co pro to chceš udělat, abys dostala děti zpátky?“

„Všechno.“

„To taky budeš muset.“

Otevře průhlednou ruku spočívající na peřině, já položím dlaň na její. Vždycky se toho, s kým mluví, chtěla dotýkat.

„Jsi hubená.“

Vnímám její soucit čistě fyzicky. Bohr říkal, že ze všech slavných osobností, jež poznal, ona je jediná, kterou sláva nezkorumpovala.

„Mám úplavici. Ale léčím se.“

Do zadní strany stehen mě něco tlačí, z té prázdnoty přece jen vyčarovali židli. Kouzelník se ode mě vzdaluje po půlkruhu, aby se mohl krýt za postelí.

Je to malý a elegantní muž se silnou vírou.

Věří, že je důležité, aby člověk měl co možná nejlepšího krejčího a co možná nejsilnější státní aparát. Jmenuje se Thorkild Hegn a údajně býval ředitelem odboru na Ministerstvu spravedlnosti. Teď se potkáváme podruhé.

Poprvé to bylo dva týdny předtím, ve věznici Tula v Manípuru, na hranicích s Barmou, v takzvané návštěvní místnosti, v betonové klenuté hrobce bez oken.

Když mě posadili proti němu, nejprve mě napadlo, že zde máme muže, který zrušil druhou hlavní větu termodynamickou. Ve městě a v místnosti, kde se potí všichni a všechno, i beton, on je v bílé košili, saku a kravatě v pohodě a spokojený.

„Jsem z dánské ambasády.“

Samozřejmě že z ambasády není. Pleť má bledou a citlivou, přijel rovnou z Dánska.

„Kde jsou moje děti?“

„Vašeho syna zadržují v Almoedě, městečku u nepálských hranic. Je obviněn z pokusu o pašování starožitností do ciziny. Vaše dcera zřejmě utekla s knězem z chrámu bohyně Kálí v Kalkatě.“

Díváme se na sebe. Dvojčatům je šestnáct let.

„Váš muž...“

„O něm nechci slyšet.“

On na stůl mezi námi cosi položí. Kvůli vadám zraku nejdřív nevidím, co to je. Pak se přede mnou vynoří *Time*.

Na titulní straně časopisu jsou čtyři lidé. U koncertního křídla, o něž se opírají dvě děti a obě mají v rukou housle, sedí muž. S rukou

na jeho rameni stojí vedle něj žena, kterou bezohlední lidé přemluvili, aby si oblékla akademický talár a doktorskou čapku.

Děti mají světlé lokny a modré oči a vypadají, že si dokážou získat srdce každého a za okamžik obdrží stipendia k pobytu na nejlepších zahraničních konzervatořích. Mužovy oduševnělé a zasmušilé oči a lehký úsměv napovídají, že nízké sebevědomí rozhodně jeho duši netíží.

Text pod obrázkem zní: *The Great Danish Family*.

Ti dva s houslemi jsou moje děti. Žena s doktorskou čapkou jsem já. Muž u klavíru je můj manžel Laban Svendsen. To, na co se snažím zaostřit, je moje rodina.

„Váš muž odjel do Goy s dcerou jednoho maharádži. Je jí sedmnáct let. Jde po něm celá jihoindická mafie. Jaký tady máte komfort?“

„Nemůžu si stěžovat. Na patnácti čtverečních metrech je nás třicet žen. V rohu máme turecký záchod. Je tam sud s dešťovou vodou a pro všechny dohromady mísa rýže na den. A každou noc se tasí žiletky. Tři týdny jsem neviděla advokáta. Poslední týden močím krev.“

„Můžeme vám sehnat léky. A vaší dceři zajistit policejní ochranu. Pracujeme na tom, aby vašeho syna propustili. Vašeho muže snad najdeme dřív než mafie. Doufáme, že za týden bychom vás všechny mohli mít doma v Dánsku.“

Mluví o tom, že vykoná vědecké zázraky. Zruší chaos vládnoucí v indické soudní praxi. Obejde dohody o vydávání osob, najde člověka zmizelého v indickém lidském moři. A jednoho přesto napadá otázka, nikoli zdali to zařídit může, nýbrž proč to zařídit chce.

Ona mizivá část dánského obyvatelstva, která tam sama ještě neseděla, si myslí, že věznice jistě jsou tiché prostory, tížené pokáním a sebezpytováním. Tahle teorie je mylná. Ve vězeních je randál jako v klecích s dravou zvěří v době krmení. V návštěvní místnosti ale jsou masivní stěny, jež dokážou takové vysokofrekvenční kmitání zastavit. Tady se hluk projevuje spíš jako vibrace než jako zvuk.

On by v tom relativním tichu měl vstát a odejít. Ale nevstává a neodchází. Něco ho tu drží, a on neví, co to je.

„Jste obviněná z toho, že jste se holýma rukama pokusila zabít muže. Který – podle policejní zprávy soudě – má metr devadesát a atletickou postavu jako řecký hrdina. Jak tomu mám rozumět?“

Na jeho údivu není nic zvláštního. I mě samotnou to zaráží. Kdyby se mi náhodou podařilo znovu nabrat to, co mě stály poslední měsíce, pořád budu vděčná, když se dostanu přes pětapadesát kilo.

Posun spočívá v tom, že on nedokáže skrýt zvědavost.

„Kasino řeklo policii, že jste si chtěla koupit žetony a za ně jste jim slibovala jeho orgány.“

„To jsem žertovala.“

„Lidem v kasinu to tak nepřipadalo. A tomu muži taky ne.“

Vtom mu dojde, že se mu to začíná vymykat z rukou. Že by se mi na okamžik mohl ukázat takový, jaký je. Obličejem se mu mihne šok z toho, že v sobě nachází neznámou slabost. Pak vstane.

Tady v bytě za zásluhy, čtrnáct dní poté, ten šok ještě docela nezmizel. A on není z těch, kteří se dopustí téže chyby dvakrát. Proto si dává pozor, aby mezi sebou a mnou měl nemocniční postel.

V ruce drží kartonové desky. A stejné číslo *Time*, jež mi ukazoval ve vězení.

Postel Andrey Finkové je čelem přistrčená ke skleněné stěně. Venku rostou stromy a keře dovezené z cizích světadílů, schovávají se pod deseti centimetry špinavého tajícího sněhu a spolu s námi ostatními se diví, co vlastně člověk v tuhle roční dobu v Dánsku pohledává. Někde v parku se ozývají dětské hlasy. Tvář se jí rozzáří. Možná to jsou vnoučata, možná teď těsně před cílovou čarou svolala příbuzné.

Vtom poznám, že dvojčata jsou nablízku.

Je to iracionální smyslový vjem, není to odpověď na fyzikálně měřitelný stimul. Zvednu se, belhám se o berli přes místnost k dvoukřídlym dveřím a roztáhnou je.

První, co vnímám, jsou dvojčata, Thit a Harald. Nejsou ale to první, na co se zahledím. Nejdřív se podívám na muže za křídlem, na Labana Svendsena, na svého manžela a otce svých dětí.

O jeho křestním jménu zaznělo během času hodně názorů. Já znám vysvětlení autoritativní. Jeho máma mi jednou povídala, že ho tak pokřtila, poněvadž se od narození natolik podobal baroknímu andílkovi, až jí mateřský instinkt napověděl, že je nutné mu co možná nejdříve pod nohy hodit šikovný klacík.

Jako andílek vypadá pořád. Už mu je ale pětáctýřicet. A pronásledovala ho indická mafie.

S uspokojením si všímám, že ho to poznamenalo. A s politováním konstatuji, že ho to přece jenom nepoznamenalo hlouběji.

Dívám se nejdřív na něj, protože máme pevně zakotvenou dohodu. Už předtím, než se nám dvojčata narodila, jsme si oba uvědomovali nebezpečí, že bychom se mohli v dětech utopit. Proto jsme si domluvili určitá pravidla hry. Ta platí i teď, kdy naše rodina podléhá dezintegraci. První z těchto pravidel zní: Sejdeme-li se a jsou-li děti přítomny, pak my dospělí nejprve uznáme existenci toho druhého.

V dávné minulosti u toho byly polibky a objetí. Teď u toho jsou zamyšlené pohledy slibující doživotní zášť a nekonečné sankce.

Dvojčata se opírají o křídlo. Žádné housle ale nemají. A housle nejsou to jediné, o co oba přišli od té doby, co jsme pózovali pro *Time*. Ztratilo se i něco z nevinnosti, jež se – jak by někdo možná tvrdil – na té fotografii nacházela.

Oni běží a já padám, setkáváme se uprostřed místnosti a tiskneme se k sobě.

Je to znovusjednocení vnější. V duchu jsem o ně přišla už dávno.

Možná už při porodu. Ten byl krátký a těžký. Doktor mi chtěl dát něco proti bolesti a já jsem mu asi něco řekla, po osmačtyřiceti hodinách při vizitě byl pořád bleďý. Ale já jsem to chtěla zažít celé.

Když jsem si přiložila dvojčata k prsu, praskla bublina, ve které jsme během těhotenství žili. Od chvíle, kdy přijdou na svět, se děti rodičům vzdalují. Otáčejí se za bradavkou. Ale někde hluboko ve své nervové soustavě už pracují na tom, aby se z domova odstěhovali.

Přesto se mi obrovsky ulevilo. A mám obrovský strach. Přírodní zákony se z většiny dají formulovat jako energetické rovnováhy. Ten, komu se narodí dítě, obdrží přesně vyladěnou rovnováhu lásky a strachu ze ztráty. A ten, komu se narodí dvojčata, obdrží dvojnásobek. Na obou stranách rovnítka.

Vyčerpání, jež jsem v sobě potlačovala, si nachází cestu ven, místnost se mi před očima rozplývá, děti mě vlečou k židli.

Ve dveřích stojí Thorkild Hegn. V ruce má ty šedé desky. A *Time*.

„Vy jste pro mnohé symbol. Umělec. Vědkyně. Kulturní ambasadoři UNESCO. Spoluzodpovědní za největší vzdělávací projekt, jaký kdy EU financovala mimo Evropu. Pokusíme se tento symbol ochránit. Snad se nám podaří uklidnit indickou policii. Dokážeme se vyhnout soudnímu procesu v Dánsku. Nedopustíme, aby vás orientální démoni, se kterými jste se pustili do křížku, vystopovali až sem. To nám potrvá několik týdnů. Zapnuli jsme ve vašem nádherném domě topení. Naplnili jsme vám ledničku. Venku máme vůz, který vás odveze domů.“

Laban a dvojčata se na něj vděčně podívají. Věří, že on je dobrá víla.

Toto hodnocení je mylné. Je to tím, jak vyrůstali. Laban je zrozeň k tomu, aby byl milován, obletován a mohutně sponzorován od kolébky až do hrobu. Dvojčata dosáhla šestnáctých narozenin, aniž ze strany osudu utrhla těžší ránu než láskyplné plesnutí po napudrované prdelce. Ještě nepojali podezření. Myslí si, že život je něco

jako stánek plný dárků s volným výběrem na všech policích, a myslí si to i Laban, jenž by měl být moudřejší.

Rodinné účty mám odjakživa na starosti já. Nejen proto, že se vyznám v číslech. Nýbrž proto, že jako jediná z nás čtyř vím něco o tom, kolik to všechno ve skutečnosti stojí.

Co to ve skutečnosti stojí, to pomalu vychází najevo právě teď.

„Na oplátku bychom vás, Susan, požádali o jednu drobnost. Chtěli bychom, abyste se na něco zeptali jedné osoby.“

Položí šedé kartonové desky na křídlo.

V pokoji se rozhostí ticho. Až na vzdálené dětské hlasy a spiritistické interference, které kolem křídla ševelí vždycky. Teď i dvojčata začínají chápat, kam směřujeme.

Thorkild Hegn nic neříká. Nehrozí, nenaléhá. Skutečnost se prosadí, aniž on řekne jediné slovo.

„Na záložce je telefonní číslo, až budete mít dobré zprávy.“

Pak se za ním zavřou dveře. Je pryč. Otevřou se dveře na opačném konci místnosti, je vidět do haly se skleněnými dveřmi. Za těmi čeká auto. Audience rodiny Svendsenových v bytě za zásluhy od Carlsbergu skončila.

2

Stojím u sporáku a připravuji krém z rajčat a čerstvých bylinek.

Je to malý průmyslový sporák na zemní plyn, sama jsem provedla konverzi na provozní tlak 29 milibarů, to je o 30 procent víc než povolené maximum. Mám ráda, když plameny hučí.

Indukci nechci ve svém domě vidět. Kdyby Maxwell věděl, k čemu jeho rovnic zneužijí, nechal by si je pro sebe. Teplo domova nespočívá v magnetickém poli, nýbrž v otevřeném ohni. Chci vidět hořící plyn s modrým jádrem z plynných uhlovodíků, chci – tak jako teď – slyšet dřevem vytápěnou zahradní pec na pizzu, jak syčí, když venku mrholí.

Dvojčata sedí na pohovce, Laban u křídla. Je to tři čtvrtě hodiny, co jsme překročili práh, a ještě jsme si neřekli ani slovo.

Tenhle dům byl sen. Který se zhroutil.

Laban si ho představoval a já jsem ho uskutečnila, tak jsme měli práci rozdělenou. Sestává z 300 čtverečních metrů vymezených stěnami s vymývanou a nabílenou omítkou a pokrytých střechou z ohýbaného zinku, která je zevnitř obložená dřevem jako hangár z první světové války.

Pocit, že to celé může létat, ještě podporují velké partie zrcadlového skla od podlahy ke stropu, otvírající se ven do zelené džungle.

Stavěli jsme z materiálů, které měly stejně jako naše manželství vydržet pět set let, a nejradši na věčnost. Podlahy jsou z masivního dubu, já jsem kontrolovala polštáře vodováhou a Laban zatloukal kolíky. A stavěli jsme tak, aby solidnost nešla na úkor svobody; při

pohledu zevnitř všechno vypadá, jako by se to vznášelo někde v korunách pralesa mírného pásu.

Ale nevznáší se to. Dům stojí v ulici Na Věčnosti v Charlottenlundu. Čtvrthodinu od centra Kodaně. Když to jde dobře.

Že domy jsou živé, to je jeden z výzkumně-strategických axiomů, jež jsem ve Vědecké společnosti ještě neprezentovala. Ale to přijde. Čekám na tu správnou příležitost.

Náš dům dýchá. Ale je to jen tak tak. Byli jsme pryč půl roku. Už tím vzniká základní nálada opuštěnosti. A pak je zde to, s čím jsme se vrátili. Takové náladě žádné stavební materiály dlouhodobě odolávat nedokážou.

Někteří lidé věří, že ke šťastnému rodinnému životu člověk dospěje cestou šťastných kompromisů. To není pravda. Láska je nekompromisní. Rodinného štěstí člověk dosáhne tím, že vyřeší kóany. Či přesněji: že je rozloží.

Myslela jsem, že jsme je vyřešili navždy.

Měla jsem být moudřejší. Navždy není na světě nic. Přírodní zákony jsou dočasné. Jakmile se fyzika shodne na jednom obrazu světa, ten se rozpadne a ukáže se, že je to jen zvláštní případ ve větším paradigmatu. Andrea Finková mi jako jednu z prvních věcí vyprávěla, jak při semináři na Amherst College slyšela Johna Bella povídat, že kvantová fyzika v samotných svých základech nese zárodek vlastního zániku.

Takto se nyní ukázalo, že dobré roky rodiny Svendsenových byly dočasnou harmonií v daleko rozsáhlejšímu chaosu.

Ale snažili jsme se. Jednou z hádanek, které jsme rozlouskli, je otázka, jak čtyři extrémní individualisté, z nichž každý je stvořený k tomu, aby bydlel sám, můžou bydlet v témže domě.

Třeba kuchyň a obývací, což je jedna velká místnost. Bez jediné hádky jsme se shodli na nábytku, na křídle a na bílých stěnách.

A dohodli jsme se, že na těch stěnách bude viset jediný obraz, a to fotografie Andrey Finkové.

„Ráda vás vidím.“

Mlčení přerušila Thit.

Někdo by to považoval za povzbudivý začátek. Ale my ne. Už od školky jí kamarádi a kamarádky říkají „Kuk a baf!“. Po milém úvodu zpravidla přijde nabroušené pokračování. Jako i teď.

„Přišla si pro mě žena od policie. Jmenovala se Irene. Doprovázela mě celou cestu letadlem. Říkala, že Haraldovi hrozí osmdesát let. A mámě pětadvacet. Protože ten chlap je jeden ze známých bollywoodských herců. Podle mě je důležité, abychom se podívali kolem sebe. Abychom už nepřemýšleli o tom, jaká rodina jsme byli kdysi. Nýbrž jaká rodina se z nás stala teď. Aniž jsme si toho vlastně všimli. Máma chce mladé muže.“

„Bylo mu pětadvacet,“ řeknu.

„Mohla bys být jeho máma.“

Mlčím. V úzce biologickém smyslu má pravdu.

„Táta chce mladé holky. Harald chce peníze. A já –“

Zadržíme dech.

„Já chci dům u moře. Šest jezdeckých koní. A zaměstnance, aby tam uklízeli.“

Vydechneme. S respektem. Není mnoho šestnáctiletých dívek, které si troufnou nahlédnout do vlastního nitra tak hluboko.

Vyndám těsto ze zadělavací mísy. Váha od Mettlera mi odvážíla mouku s přesností stotisíciny gramu. To by uměla napodobit jen málokterá hospodyňka. Díky vodě a mechanickým vlivům se vytvořily elastické peptidové řetězce.

Stolní deska je z corianu, což je rozdrčený a poté zase slepený kámen. Kvalita látky je znovu řešením kóanu, je to nemožný úkol, fyzikální paradox: spojení mramoru, plastu a porcelánu.